

**SYSSELMANNEN
PÅ SVALBARD**

Pressemelding

Kulturminner og klimaendringer

Arkeologisk nødutgravning av hvalfangstgraver fra 1600-1700-tallet

Sysselmannen på Svalbard skal gjennomføre en arkeologisk nødutgravning på Smeerenburg i perioden 29. juli – 4. august 2017. Utgravningen skal sikre erosjonsutsatte graver med levninger etter vest-europeiske hvalfangere fra 1600-1700-tallet. Prosjektet vil gi ny og nødvendig kunnskap om arkeologiske kulturminner og konsekvenser av klimaendringer på Svalbard

I Smeerenburgfjorden i Nordvest-Spitsbergen nasjonalpark finnes det et rikt kulturmiljø bevart fra vest-europeisk hvalfangst på 1600- og 1700-tallet. Det finnes en rekke spor etter hvalfangstaktiviteten i området, blant annet gravfelt, bosetningsspor og spekkovner. Graver fra denne tiden er ansett som unike og viktige kulturminner på Svalbard.

Prosjektet gjennomføres i samarbeid med Svalbard museum. I løpet av utgravningen skal vi hente ut kister fra tre graver beliggende på to forskjellige gravfelt på Smeerenburgsletta. Etter utgravningen vil kistene faktes hele til Svalbard museum med Sysselmannens tjenesteskip Polarsyssel. Utgravningen av skjelettene vil deretter fullføres på museets laboratoriet i perioden 2. oktober – 24. november 2017.

Formålet med prosjektet er å sikre og dokumentere viktig kildemateriale fra graver som står i fare for å ødelegges av erosjon langs kystlinjen. I tillegg har Sysselmannen grunn til tro at bevaringsforholdene er i ferd med å endre seg som følge av et varmere klima på Svalbard.

Prosjektet vil gi oss ny kunnskap om hvalfangernes liv og helse, samt hvordan gravfeltene på Svalbard ble organisert under hvalfangsttiden på 1600-1700-talet. I tillegg vil vi få ny og nødvendig kunnskap om tilstanden til arkeologiske kulturminner og konsekvenser av klimaendringer på Svalbard. Vurdering av endringer i bevaringsforholdene i disse gravene er spesielt viktig. Resultatene fra undersøkelsen skal brukes for å lage plan for den videre forvaltningen av dette materialet, hvor forskningsverdi og etiske problemstillinger er vurdert og ivaretatt.

Se mer bakgrunnsinformasjon på side 2-4.

Kontaktinformasjon:

Lise Loktu, arkeolog/kulturminnerådgiver: Tlf. 930 25 022, epost: lise.loktu@syssemmannen.no

Terje Carlsen, informasjonsrådgiver: Tlf. 992 80 832, epost: terje.carlsen@syssemmannen.no

Bakgrunn

Et viktig kildemateriale

Det er tidligere gjort flere arkeologiske undersøkelser av hvalfangstgraver i områdene rundt Smeerenburgfjorden på Svalbard. På slutten av 1980-tallet ble det foretatt utgravninger av 14 graver på Likneset. Utgravningene ga oppsiktsvekkende resultater ved at både levningene og klærne de hadde på seg var svært godt bevart.

De gode bevaringsforholdene skyldes at permafrosten har fungert som en fryser og hindret nedbryting av organisk materiale. I gravene ble det funnet skjeletter med bevart bløtvev etter hud, hår og hjernemasse. I tillegg var utrustningen og bekleddingen til individene svært godt bevart, blant annet jakker, bukser, hatter, undertøy og strømper. Også kistene var godt bevart og stabile i strukturen.

Materialet fra disse utgravningene har siden vært ansett som unikt i verdensammenheng. Få andre steder er det funnet så godt bevart gravmateriale som er representativ for tidsepoken, sjømannskulturen og hvalfangsaktiviteten. Disse undersøkelsene har gitt oss et unikt innblikk i levevilkår, helse og utrustning til europeiske sjømenn på 1600-1700-tallet.

Godt bevarte gjenstander og klær fra disse utgravningene er utsilt på Svalbard museum.

Kulturminner og klimaendringer

Siden begynnelsen av 90-tallet har det vært en restriktiv utgravningspraksis av graver på Svalbard, og det har vært antatt at gravene har hatt stabile bevaringsforhold i permafrosten.

De fleste av gravfeltene fra hvalfangsttiden ligger langs kystlinjen i tilknytning til boplassene og oljekokeriene. De siste årene har trolig tining av permafrost og kortere perioder med havis imidlertid ført til at flere av disse gravfeltene er truet av økt erosjon langs kystlinjen. Erosjon fører derfor til et økende behov for arkeologiske nødutgravninger for å sikre et representativt utvalg av dette unike kildematerialet.

I tråd med dette utførte Sysselmannen nye arkeologiske nødutgravninger av erosjonsutsatte graver ved Bjørnøya i 2015 og Likneset i 2016. Resultatene fra disse undersøkelsene viser at nedbrytningsprosessen for materialet i gravene har kommet mye lengere sammenlignet med tilstanden til gravene som ble utgravd på 1980- og 90-tallet. Ved utgravningene i 2015 og 2016 ble det konstatert at det kun er skjelettene som er bevart, bortsett fra noen fragmenterte tekstilrester.

Ved å sammenligne materialet som ble utgravd på Likneset på 80-tallet og i 2016 får vi et godt bilde av de endringene som har skjedd over en 30-årsperiode. Det er nærliggende å tenke seg at gravene nå brytes hurtigere ned i takt med at det aktive laget med permafrost har blitt dypere i sommerhalvåret.

Forventningene om at gravmaterialet har hatt stabile bevaringsforhold i permafrosten har derfor brått

endret seg. Hvis det kan påvises tilsvarende forhold for gravmateriale på Smeerenburg i 2017, kan vi anta at permafrostens konserverende funksjon er i ferd med å endre seg i takt med at klimaet blir varmere. Selv om nedbrytning er en naturlig prosess for graver, vil det likevel få konsekvenser for forvaltningen av dette materialet at nedbrytningsprosessene nå skyter fart og går hurtigere enn tidligere antatt.

Skjelettene kunnskapspotensiale

Endringer av bevaringsforholdene for dette materialet innebærer at tekstilmaterialets status som en viktig primærkilde for denne perioden vil endre seg. Konsekvensen er at det nå vil være skjelettene i seg selv som vil utgjøre noe av det viktigste kildegrunnlaget vi har fra den vest-europeisk hvalfangstradisjon på 1600-1700-tallet. Vi kan også stå ovenfor en situasjon hvor også skjelettene vil være borte om 30-50 år.

Som en konsekvens av dette er det et overordnet mål ved denne undersøkelsen å utrede en god forvaltningsplan for dette materialet. Sysselmannen ønsker derfor å utrede skjelettene som kilde for ny kunnskap om denne perioden. Denne utredningen innebærer en oversikt over gjeldende forskningsstatus på området, samt en utredning av de etiske problemstillinger denne type undersøkelser fører med seg: hvem var disse menneskene? hva vet vi om denne perioden? Hva trenger vi å vite mer om? Respekt for gravmaterialet er svært viktig i denne tilnærmingen, og det vil være en avveining av kulturminnenes sjeldenhet mot vårt behov for ny viten.

Alle skjelettene vil bli gjenstand for osteologiske analyser. I tillegg skal det gjennomføres DNA- og isotopanalyser av tre skjeletter fra Likneset (2016), samt de tre skjelettene fra Smeerenburg (2017). Formålet med disse undersøkelsene er å gi svar på problemstillinger knyttet til individene angående kjønn, helse, diett, geografisk opprinnelse, oppvekstvilkår, forflytning, og andre spørsmål som ikke kan besvares gjennom osteologiske observasjoner eller skriftlige kilder.

Gjennomføring

Utgravningens mål er å hente inn kistene i to erosjonsutsatte graver. Det er i tillegg et mål å hente inn en kiste fra en grav som ikke er direkte truet av erosjon, men som er egnet til å undersøke gravens bevaringsforhold. Dette utgjør til sammen tre kister.

Første del av utgravningen er i perioden 29. juli – 4. august, hvor kistene skal graves ut og fraktes hele til Svalbard museum. Andre del av utgravningen er i perioden 2. oktober-4. november, hvor gravene skal graves ut i sin helhet ved laboratoriet på Svalbard museum.

Den arkeologiske utgravningen vil bli gjennomført av Sysselmannen på Svalbard i samarbeid med Svalbard Museum. Sysselmannen er faglig ansvarlig for gjennomføringen av utgravningen. Svalbard museum har ansvar for katalogisering og konservering av gjenstander og prøvemateriale som tas ut under utgravningen.

FAKTA

Sysselmannen på Svalbard forvalter automatisk fredete kulturminner etter svalbardmiljøloven, gjeldende kulturminnepolitikk, samt Riksantikvarens prioriteringer og retningslinjer.

Sysselmannen har som oppdrag å overvåke tilstanden til prioriterte kulturminner på Svalbard. Dette innebærer blant annet å overvåke hvordan haverosjonen truer kulturminnene, samt å gjøre vurderinger av nødvendige arkeologiske utgravninger som en konsekvens av dette.

Nødutgravninger har som formål å sikre viktig kildemateriale som ellers vil gå tapt. Dette er i samsvar med den nye Svalbardmeldingen (Meld. St. 32 (2015-2016) Svalbard).

Vurdering av behov og prioriteringer for arkeologiske nødutgravninger gjøres med bakgrunn i «Kulturminneplan for Svalbard 2013-2023», samt Sysselmannens overvåkningsprogram for utvalgte kulturminner (1997-2004/2014-).

Sysselmannen har tatt i bruk drone for å overvåke prioriterte kulturminner på Svalbard. Bruk av moderne droneteknologi overvåkningsarbeidet vil gi mer nøyaktige data, mer effektivt feltarbeid og samt mindre belastning for dyrelivet.

BILDER

Bilder fra utgravning på Likneset i 198xxx

Bilder av utgravning på Likneset i 2016

Overvåkning av erosjon ved gravfeltet på Likneset 1997.

Bjørnøya 2015